

K40991

A. Pihlakos

A. Pihlakos.

1928.

[Tallinna Õpetajate Seminar]

K ä s i t ö ö .

K40991

Juba vanal ajal tegid inimesed kõikisugu käsitöid, nii mees- kui naistööde alal. Seda tõendavad kõige paremini väljakaevamiste juures leitud asjad, mis rikkalikudes kogudes muuseumes alal hoitakse ja mille varal võidakse kindlaks teha rahvaste huvi, hool- sust ja püsivust käsitööde juures. Asjata oleks seletama hakata, kuidas arenemine algastmel omale tarvisminevaid asju ise voolis, raius, tahus ja nõelus ehk õmbles. Inimeste arenemisega ajaloos suurenesid nõuded paremuse poole - rühiti edasi, leiti uut, täien- dati teadmisi jne. Samuti ka käsitöös. Isad ja emad parandasid omi teadmisi poegadele ja tütardele. Õpetades neid maast madalast oma kõrval tööle. Nii on vana aja töödeks, mis kodusel viisil edasi anti, igasuguste söögi ja terariistade valmistamine, kebra- mine, kudumine ja õmblemine. Õpetamine kodus oli üksikõpetus. Sarnane õpetuse edasiantmine on praegugi paljudes maanurkades tar- vitusel tarviliste asjade tegemiseks. Kuid mitte üksi tarbeasju ei tehtud vanal ajal kodus, tihtigi juhusliselt ülesleitud tööd edendati, uuriti ja täiendati, nii et lõpuks sellest päris kunsti tööd said. Selleks pidi aega ja materjali jätkuma. Seda ei olnud aga lihtrahval, nii tuli siis, et rahvas jäi ainult lihttööde ja tarvisminevate asjade valmistamise juure. Hilisemal keskajal kui hakati masinate abil kehrata, kuduma, vabrikutes raua ja puutöid tegema, kadus kodune õpetamine lihtrahva ja isegi rikkamates pere kondades. Nüüd ei saanud poisid ja tütarlapsed enam kuskil õpetust. Kloostreis aga töötati edasi. Paljudes kloostrites asutati koole tütarlastele kudumise ja õmblemise tööde õppimiseks. Need ei olnud avalikud koolid, vaid eraettevõtted ainult rikkastele, lootes kasu, au ja kuulsust saada. Ajajooksul hakkas ennast tundma andma koduse õpetuse ärajätmine. Puudusid nobedad perenaised, ettevõtli- kud peremehed - ei olnud parandajaid ega kohendajaid. Nüüd tekki- sid agaramate töötundjate ettevõttel tütarlastele n.n. kudumiskoolid. "Strickschulen", poeglastele - meistrid, kuhu neid õpilasena vastu võeti. Järgnesid käsitöö-koolid, mille juhataja teks kirikuõpetajad, õpetajad, naidringide esitajad. Õpetati neid kooles kuduma, heegel- dama, õmblema, klõppeldama jne. Õpetus oli igale üksikult, õpetaja näitas ette, õpilased tegid mehaaniliselt järele. Ei olnud mõiste- tav teisiti. Kuid kasu töid need koolid siiski - muretsesid pal- judele inimestele tööd ja oskust. See kasu ei rahuldunud edasi- püüdjaid. Leiti tarvilikuks : siduda üldhariduslist kooli koduga. Paljud käsitööõpetajad arvasid kergemini tööd õpetada lastele koolides, sest siis vabanevad õpetused vigadest, mis töö juures ilmsiks tulivad. Näiteks, kes ei käinud käsitöökoolis, vanemad se- gasid vahele ja lihtrahvas ei suutnud omandada seda haridust. Suurte vaielduste tõttu õpetajate, valitsevate kodade, hariduste- gelaste vahel, viidi käsitöö kui teistele õppeainetele sarnane - kooli.

Böhmimaa koolides revident J. Kinderman nõuab energiliselt, et noorsoole peab õpetama töötegemist teiste õppeainete kõrval. Nii oli 18. aastasaaja lõpul käsitöö õpetuse tähtsus täitsa selgu- nud, praktilises elus aga raske läbi viia. Tuli palgata uusi õpetajaid, raskusi takistas materjal. - Poeglaste keskkoolis jäi õpetus esialgselt sisseviimata. Ka koolis oli õpetus üksikõpetus. Leiti, et käsitööõpetus meetodiliselt ei kõlba, viidab aega ja

ei anna neid tagajärgi, mis loodeti. Tekkisid küsimused :
1/missugune peab kooli käsitöö olema, 2/mida tahame temaga kätte saada, Vastuseks ilmusid mitmed raamatud,, mille järelduseks kokkuvõttes järgmised mõtted :

1/käsitöö jäägu sunduslikuks õppeaineks,

2/käsitöö olgu kasvatava iseloomuga,

3/käsitöö tunde võib anda ainult selleks ettevalmistatud isik.

Üks tähtsamatest isikutest, kes kõige enam neid mõtteid avaldas oli Rosalie Schallenberg - Saksamaal. Tema kirjad tekitasid vaieldusi käsitöö meetodi üle, oli vasturääkijaid / iseäranis need, kes õpilasi pidasid/, kuid suurem jagu haridustegelasi võtsid asja tõsiselt ja leidsid, et autoril on õigus. Asjast huvitatud isikud, rääkides kokku, seadsid kavad koolidele, vahetasid mõtteid meetodide üle, tagajärjeks oli üldine käsitöö õpetamisviis, mille järele praegugi koolides käsitööd õpetatakse. See on ajajooksul vana-
nenud, kuid ümberlükata teda ei saa. Nii on Saksamaal, Schveitsis, Norras, Daanis, Prantsusemaal ja ~~soomes~~ palju vaieldud käsitöö pärast, tänu arusaamisele, et käsitööd tuleb tunnustada kui inimestele kasutoovat õppeainet, on minetatud maades käsitöö õitsemise järjel. Meil Eestis on käsitöö edenenud ainult viimase 5-6 a. jooksul. 1919 a. haridusministeeriumi otsusel võeti käsitöö sundusliku õppeainena koolikavasse. Seni ajani oli ta vabatahtlik aine, paljudes koolides ei õpetatud seda üldse. Kui õpetati siis juhuslikult, ilma mingisuguse järjekorrata, õpetus oli üksikõpetus. See oli haruldane nähtus, et õpilased, seistes sabas õpetaja laua juures, ootasid järge. 1920 a. oli esimene üldnäitus Tallinna koolidele. Esinesid suuremalt jaolt keskkoolid ja erakunstikäsitöökoolid juhushiste töödega. Algkoolidest oli väga vähe töid, samuti juhuslikud. Tehes käsitöö õpetamist sunduslikuks kõigile koolidele loodeti muuta käsitöö õpetamise iseloomu. Ka meil pidi käsitöö olema kasvatava iseloomuga ja mitte "harilik". Hariliku käsitöö all mõistetakse tööd, mida teeb õpilane kiire materjaalse kasu saavutamise mõttes, töökoja juhataja ehk meistri valvel ja ettekirjutusel. Õpilaste edasijõudmine sarnase töötamisviisiga juures ripub meistri tujust, õpetaja-meistri enese ettevalmistusest ja turu nõuetest, sest õpilase tehtud asjad harilikult müüakse ja võetakse tellimisi vastu. Nüüdsest peale on sarnane õpetamisviis jäetud käsitöö koolide ja õppetöökodade hooleks. Üldhariduslikes koolis peab õpetama käsitööd kui abinõud, mis aitab arendada ja kasvatada inimest hingeliselt kui ka kehaliselt. Haridusministeerium seab käsitöö sihiks : kooli käsitöö olgu õpilase vaimu ja keha arendamise abinõuks, kasvatagu mõtlemis- ja loomisvõimet, kasvatagu õpilasis iseseisvalt tegutsevat inimest, harjutagu silmamõõtu, käeasavust ja kogu lihaste tegevust, kasvatagu õpilase ilutunnet ja arendagu maitset, äratagu huvi ja armastust töö vastu, arendagu tahtejõudu. Ühtlasi olgu käsitöö õpetus ühenduses praktilise elu nõuetega".

Missugused käsitööd oleks pedagoogilised ? Käsitöö harusid on nii palju, et raske nende hulgast koolile kohaseid valida. Kindel on, et esimesel kohal nendest töödest seisavad need, mille vastu õpilane huvi tunneb ja millest ta jagu saab. Õpilase huvi töö vastu kasvab maast madalast, vanemate huvidega ühes, - seega üheks tööks oleks sarnane, mis rahvale omapärane. Kooli käsitöö olles m i t t e k e s i n e, kõigi vaimu omaduse arendamiseks - oleks üks tähtsamatest tingimistest pedagoog käsitöö juures.

Samuti tähtsad on tööd, millel igapäevases elus mingisugune väärtus. /otstarb/. Lõpuks pedag. käsitöö peab olema tervishoiu mõttes vastuvõetav - läbiviidav. Nii mõneski koolis on katsutud läbiviia eeskujuliku käsitöö õpetamist, kuid tagajärjed on täni puudulikud olnud. See on ka arusaadav, sest puuduvad :

- 1/ õpetajad - eriteadlased, 2/ materjal, 3/ õppeabinõud ja 4/ruumid.

Iseäranis kannatab nende puuduste all algkooli käsitöö. Nii mõnigi algkooli õpetaja on sunnitud käsitööd õpetama, et normaal tundide arvu kätte saada. Tihti on sarnased õpetajad ilma erilise ettevalmistuseta käsitöös, tihti puudub huvi õpetamiseks jne. Õpetaja - eriteadlase jaoks on tunde algkoolis vähe, püütakse tööd leida kutse- ja täienduskoolides. Majandusliselt oleme vaesed, ei suuda varustada kooli : 1/ vastavate õppevahenditega, 2/ muretseda õpilastele materjali. Ka kooli ruumid jätavad meil palju soovida. Puuduvad meil ka korralikud ja vastuvõetavad kavad. 1921 a. andis Haridusministeerium algkooli õppe- ja tunnikavad, silmaspidades õpetamissihti ja meetodilist ainekäsitamist tööprintsibi alusel. Käsitöö kava oli liig kuhjatud. Algkooli kavas oli sissevõetud tööd, mida võimata täita! Kavad ei olnud mõeldud küll selleks, et täpselt nende järele käia, kuid paljud õpetajad, kellel töö endal tundmata, jäävad hätta. Koolivalitsuse ja Haridusministeeriumi poolt korraldati kursused käsitöö õpetajaile, millest osavõtt kaunis suur. Edasi töötades leiti kavade puudusi ikka rohkem ja rohkem, mille tagajärjel 1925 a. vastav komisjon kokkukutsuti ja uued kavad kokkuseati / seni trükist ilmunuta /.

Haridusministeeriumi kavu silmaspidades, nendest õpilastele vastavamaid töid väljaotsides ja meetodilisse järjekorda asetades, on algkooli käsitöö kava järgmiselt kujunenud :

I k l a s s /segaklass/.

I. S a v i t ö ö .

Kodulooga siduda. Aastaaegade järele töö jaotada. Tutvustamine tööaine ja abinõudega.

Nälestuse, jutustuse, ennemuistse jutu järgi saadud kava väljendamine. Ümargused kujud : lumepall, lõngakera, õun, sibul jne.

II. P a b e r i t ö ö d .

1/ käristamine, 2/ voltimine, 3/punumine, 4/pildikeste kokkuseadmine.

Ka paberitööd tehes võib jaotada kava aastaaegade, pühade järele. Lagemistükke kasutada materjaliks.

III. L õ n g a t ö ö d .

Villasest värvilisest lõngast õpilastega sõlmida, tupsusi teha nukke siduda. Võrku sõlmida puuvillasest lõngast / sibulakott, pallivõrk/.

IV. E r n e t ö ö d .

Kujutlused loomadest, toa asjadest, ehitustest. Poolikud erned kleepida kartongile. Terved erned ajada tiku otsa ja kujutada lauda, tooli jne.

V. K a s t a n j a j a t a m m e t ö r u d e s t kujutada igasugused loomad. Abiks võtta männi okkaid, puuvilla, tikke jne.

VI. Ö m b l e m i s t ö ö d .

Espistetel kinnitatavad esemed. Nagu : sulepühis, rahakott, käärrikott.

Riie selleks olgu paks, servad - ääred sambuliseks lõigata, kinnitada eelpistel, tarvitades kaunistamiseks pärleid /helmeid/.

I klassis tehtavad tööd olgu võimalikult lihtsad ja väikesed. Soovitav igaks käsitöö tunniks uus töö. Lõiked olgu sirgjoonelised, mõõtmisteks lastele töö juures oma silm, sõrme laius, pikkus. Abunõuks käärid lõikamiseks, sõrmed käristamiseks, nuga murdjoonte lõikamiseks, pinsel kleepimiseks

II k l a s s

I. S a v i t ö ö

Jällegi siduda kodulooga. Suuremat rõhku panna tehnilisele küljele. Tööd süstemaatiliselt grupppeerida. Sügisel algust teha ümarguste asjadega, ülemminnes ovaalsele. Kump. Geomeetrilistest keha-dest tuletatud asjad. Näiteks : kera, pall, kanapoeg jne.

II. P a b e r i t ö ö d

Samad tööd, mis I klassis, kuid raskemal kujul. Tähelepanu juhtida puhtuse ja korra peale. Punumise materjaliks võib võtta laaste, punudes õige lihtsaid korvikesi.

III. L ö n g a t ö ö d / sõlmimine/

Jämedast nööri ehk lõngast põimida / palmitseda 3,5 haruga/, sõlmida mitmesuguste sõlmedega võrku. Villasest lõngast võib teha papi ratastel tupsu - mütsi ehk toakingade jaoks.

IV. Ö m b l e m i s t ö ö d

Nõelapadi, tindipoti alune, käärikott, kleepimise juures tarvitav lapike, sulepühis, tolmulapp, leivarätik jne. Kõik need esemed olgu lihtsast materjalist, jämedast villasest ehk kollasest puuvillasest riidest, lihtsa lõikega, kaunistamiseks ainult mõningad kergemad pisted. Näiteks : n õ e l a p a d i võib olla ümargune, ääred kaunistatud lõigatud sämpudega, kinnitatud eelpistel koos helmetega.

Tindipoti alule - neljanurgeline, äärestatud sambu pistel ehk üle-ääreoistel. Leivarätikil ääres narmad, samuti kleepimisel tarvitataval lapikesel. Pistetest, peale nimetatud, võib veel tarvitada selles klassis - palistuspisteid - kaunistuseks. Pistete tege-miseks olgu kas jäme villane ehk puuvillane lõng, õmblemiseks sel-tele vastav jäme nõel.

II klassis tuleb algust teha primitiivse mõõtmisega, tutvusta-da õpilasi mõõbrihmaga, sentimeetritega. Mõõta lasta ainult üksi-kuid töid ja võimalikult lihtsa võtetega. Mõõtmine ei tohi lastel igavaks minna. Laps peab ise hakkama tarvidust tundma mõõt-mise järele.

III k l a s s

I. S a v i t ö ö d

Puulehed - reljeefselt - puu ja aiavili, loomad, linnud, hästi väljatöötatult, värvida. Igasuguste kavade väljendused loomutruult voolida. Abinõudeks savitöö pulgakesed ja noad.

II. K a r t o n t ö ö d ühenduses p a b e r t ö ö g a

Lihtsad geomeetrilised pinnad kaunistada samade paberilõige-tega. Volditud kartonist karbikesed, alused, majad jne. Tamkalaud, tunnikava, mängud / reis ümber ilma/, Must Peeter, pildi loto jne. (vinu õmblemine).

III. P u n u m i n e .

Laastudest ehk kartonist. Liht punus - alus kolmenurgelise külgede kinnitamisega. Korvikesed - lihtsad püstkülgedega.

IV. Õ m b l e m i s t ö ö d .

Lisaks eelmiste klassi töödele, missuguseid ka siin klassis võib teha, võiks tulla veel lihtne riidest sulepea ja pliiatsi hoidja / penaal/, riidest pall ja võrk selle jaoks, võimlemiskingade pealmiste äärestamine nõõpaugu pistel, nõõpide ja haakide õmblemine. Siin klassis on enamjao tööde korralikkus ära rippuv täpsest mõõtmisest. Tarvitusele tuleks võtta täisnurk geomeetriliste pindade joonestamiseks. Et mõõtmine ka siin igavaks ei läheks - tuleb vahete vahel muud tööd teha.

IV klass / segaklass/.

I. P a p p t ö ö .

Papi liigid, omadused, lõikamine, noa käeshoidmine. Abinõud lõikamise juures : rauast joonlaud, laud alla panemiseks. Tööd : pinnad üksikud ja ühendatud : tindipoti alus, malelaud, pildiraam, mapi kaaned /paelaga ühendatud/, nõiaraamat.

II. P u n u m i n e .

Punumistööde jätkamine laastudest. Punumised vitstest, juurtest.

III. S a v i t ö ö .

Mitmesugused kehad eeskju järgi : vasar, kirves, tindipott, kastrul jne. Vabad harjutused : tassid, vaasid ja igasugused ornamendid pinna kaunistamiseks.

IV. Õ m b l e m i s t ö ö d .

Kooli tarbeasjade märkimine / tolmulapid, käterätid/ jämeda lõngaga, suurte tähtedega varrepistel ehk ristpistel kanevaal. Kalosside ehk võimlemissusside valmistamine, tarvitades eespistet traageldamiseks, järelpistet õmbluste tegemiseks, tikipistet ehk palistuspistet palistuse kinnitamiseks, ristpistet - märkimiseks. Nööri võib sõrmedel punuda.

V. H e e g e l d a m i n e .

Materjal, abinõud. Esimesed võtted. Võimlemissussid jämedast nõõrist rauast konksuga. Jämedast villasest lõngast müts ja sall / ainult tütarlastele/.

VI. P u u t ö ö d .

Tutvustamine tööainete ja abinõudega. Kergemad sae ja noatööd. Lillekepp, riidepuu, jõulupuul jalga jne.

Puutöö ainult sel juhul, kui on võimalik poeglapsi eraldada. Soovikorral võivad ju ka tütarlapsed puutööd teha.

V k l a s s (tütarlapsed).

I. H e e g e l d a m i n e ,
kui eelmises klassis läbivõtmata.

II. K u d u m i n e .

Tutvustamine tööaine ja abinõudega. Silma loomine kahel var-
dal. Parempidi ja pahempidi pind. Ääre silmad. Kokkuvõtmise,
juurdelisisamine, lõpetamine.

Tööd : tolmulapp, pesulapp. Lihtne müts, kinnas, pallikate.

III. Õ m b l e m i s t ö ö d .

Läbivõetud pistetele mõned kaunistuspisted, nagu aedpiste,
sidepiste jne. Pistete kordamiseks mingisugune töö, näiteks põll,

müts, taskurätikuhoidja, käsitöökott, lihtne schvapadi, laudlina, padjapöör jne.

IV. P i l u t a m i n e .

Liht pilu võib juba eelmiste tööde juures läbivõtta, ühendades pilutööd ja tikkimist. Kui soovitakse läbivõtta eesti ehk soome pilu, siis teha seda käterätiku otsa, kus niidid jämedad ja hõlpsad lügeda, samuti ei ole käteräti laius väga suur, et õpilasel tööhimu kaoks.

VI k l a s s / tütarlastele/.

I. S ö l m i m i n e ja v ö r g u k u d u m i n e .

Sõlmimine paksust takusest, linasest, puuvillasest lõngast : vöö, tasku, turukott. Võrgu kudumine : pall ja sibulakott.

II. T i k k i m i n e .

Eelmistele pistetele veel lisaks kaunistuspisted, iga sugused pinnatäitmised villase, mouline ehk linase lõngadega.

III. P e s u ö m b l e m i n e .

Lõigete joonestamine. piladte mõõtude järgi ainult särk ja püks. Ömblamine ömblusmasinal.

IV. P a i k a m i n e ja n ö e l u m i n e .

Pesu korralikult paigata. Nõeluda sukki ristnõelumisel.

Õpilased peaksid saama selles klassis algmõisted igast tööliigist, mis läbiv/etakse kahes viimases klassis. Need teadmised olgu antud nii, et õpilased saaksid mulje, nagu ei saaks nad ilma nendeta ilmas sugugi läbi, mis ka omast kohast tösi. Õpetaja peab oskama neile seda selgeks teha, sest muidu on kõik seletused ilmaaegu. Iseäranis tähtis on ümarguste teadmiste saavutamine õpilastel ömblustööde juures. Pisted, ömblused, nõõpauk jne. jäävad põhipanevateks suurematele töödele.

V k l a s s / poeglastele/.

P a p i t ö ö d .

Üksikud geom. kehad matem. tundides kasutamiseks. Lihtsad karbid

P u n u m i n e .

Kartongist, laastudest .

N i i n e t ö ö .

Tutvustamine tööaine ja abinõudega. Lihtne korv.

P u u t ö ö .

Sae ja noatööd. Kergemad tööd pingil.

VI k l a s s i s .

P a p i t ö ö . - Raskemad karbid. Raamatu köitmine.

P u u - j a m e t a l l i t ö ö .

See kava oleks juhtnööriks õpetajaile käsitöö tundide andmises. Kavas tähendatud tööd ei ole sunduslikud, iga leidlik õpetaja võib ise igast tööharust mõne veel vastavama tööeseme valida. Kava on kokkuseatud segaklassidele, kus kõige raskem töötada. Ainult tütarlaste klassidele, ehk poeglastele, algavad iseloomu kohased tööharud juba nooremates klassides, näit. : puutööga võib poeglaste juures algust teha juba II, III klassis / kerged noatööd/ ja tütarlastel ömblustöödega juba I klassist peale, jättes paberitööd teisele kohale, kuna segaklassis esimesel kohal seisavad tööd, mis kohased mõlemitele, nii poeg- kui tütarlastele.

Kavas on ühes klassis mitu tööharu ettenähtud, kuid see ei pruuhirmutada. Ei tarvitse igast tööharust mitut tööd teha, ainult ühest, kahest saab küll. Igal pool, iseäranis maal, ei ole böimadik igat tööharu koolis läbiviia, loomulikult jääks viimane kasvast välja. Üldise juhtnööri järele peab iga käsitöö õpetaja sügisel koolitöö algul igale klassile kava kokkuseadma, - tööajal on see palju raskem teha, eriti õpetajail, kes teisi õppeaineid õpetavad. Kavade tegemisel pidagu õpetaja silmas :

- 1/ õpilaste vanadust, 2/ arenemist, 3/huvi, 4/ valmistatava asja otstarbekohasust, 5/ valitud asjade metoodilist jäejekorda.

Eriti tähtis on sarnast tähelepänu juhtida esimese klassi kasvade. Väikesed tulevad kodust - siin valitagu sarnased tööd, mis tuletavad neile koduseid mängu ja toimetusimeele, et nendele üle minek tõsisemale tööle raskena ei tunduks. Laps tüdineb ruttu, ise äranis sellest tööst, millest jagu ei saa. On töö õpilase jõukohane, siis teeb ta tema kindlasti valmis ja tunneb suurt rõõmu oma valmistatud tööst. See töö on talle armas, aastate viisi hoitakse teda alal. On õpetaja suutnud esimeses klassis õpilaste armastust ja huvi töö vastu äratada - siis ei tarvitse olla kartust, et ta niipea kaob, kui õpetaja ise ka endiselt huviäratavalt aitab töötada. Kuivõrd hästi "asja otstarb" käsitöö tunni edukusele kaasa aitab, on selgesti näha ja kuulda õpilaste lausist : "Kas saame selle asja endile?" "Kas saame ta kohe kätte?" "Aga meil on teda tarvis?" Õpetaja olgu rõõmus, kui õpilased teda sarnaste küsimustega tüütavad - see näitab selgesti õiget töövalikut.

Kõik valitud töö olgu metoodilises jäejekorras, iga väiksem ettevalmistus peab asja valmistegemiseks kaasa aitama, ikka tema poole sihtima. Üksiku tööde seletused mingu loomuliku rada - ikka kergemalt raskemale, kaotades sellega igasuguse mehaanilise järeltegemise.

T u n n i k ä i k .

Käsitöö tund on hästi antud, kui õpetaja suudab õpilastele kavatsatud töö niivõrd selgeks teha, et õpilased ilma kaasabitakiiresti ja korralikult selle töö valmis saavad. Et hääd tundi anda, selleks peab teda ettevalmistama, läbitöötama. Säades kokku tunni konspekti, pidagu õpetaja silmas, et klass teeb ühte tööd ja seletus tuleb anda tervele klassile - seega oleks k l a s s i õ p e t u s käsitöö tunnis. Seletused, läbirääkimised valmistatava asja üle olgu metoodiliselt kui ka tehniliselt õiged ja nende edasiantmine selge ja arusaadav. Õpilastele esitatud küsimused (näidaku õpilastele) nõudku õpilastele vastuseid, mis ei piirdu ainult sõna "ja" ehk "ei"-ga.

Õpetajal olgu valmistatav asi vaatlemiseks õpilastele näidata ehk kätte anda. Algkoolides - mudel suurel kujul, kõrgemates võib töö normaal suuruses olla. Seega oleks käsitöö õpetus - näitlik.

Võimalikult rohkem laste õpilasi asja üle omi arvamisi avaldada, õpetaja rääkigu võimalikult vähem, küsigu vähem, ainult katsugu korda pidada, seni kui õpilased agarasti ametis õpetajale oma vaatlemise tagajärgedest teatamas. Et töö ja seletuse järjekord õpilaste kärsituse ja küsimuste tagajärjel segi ei paisataks, siis on soovitatav tunnikäiku juba konspektis kindlaks määrata. Õpetaja oskusest, leidlikkusest ripub ära kindlaks määratud kava järele õpilasi töösse rakendada, jättes neile siiski vabaduse, tunnis pe-

reheme osa mängida. Viimane meeldib õpilastele väga, ja nad ei tohi milgil tingimusel aru saada, et see on üks õpetaja "konks" neid tööle ergutada, neid mõtlema ja kiirelt otsustama panna. Sarnane töötamisviis võtab alguses aega, paljudele õpilastele on see võõrastav, kui aga õpetaja järjekindlalt, kuid meelitasdes, nõuab õpilaste arvamisi igal pool ja igal juhusel, siis harjuvad ka kõige tagasihoidlikumad õpilased ja leiavad, et teisi ei saagi olla. Tunnikäiku võiks jaotada kolme ossa : 1/ tunni algus - sissejuhatus, 2/ tunnisisu - uus töö, selle seletus ja õpilaste praktiline töö, 3/ tunnilõpp - kokkuvõtte tehtud tööst.

1. S i s s e j u h a t u s - see sõna ei nõua iseäraliku seletust, ta on arusaadav, kuid kuidas teha sissejuhatust käsitöö tunnis? Kindel on, et sissejuhatus teatab õpilastele eelseisva tunni sihi. Missugusel kujul ehk kuidas seda teha - ripub õpetajast: mida leidlikum viimane, seda huvitavamalt käsitleb ta ainet. Selge on, et kõigis klassides seda ühtemoodi teha ei saa. Algklassides, kus paber, erne, savi ja mõningad õmblenistööd - peaks sissejuhatus sootuks teiseks kujunema, kui kõrgemates klassides. Vastavalt õpilaste iseloomule ja vanadusele tulevad algklassides meile abiks muinasjutus, lastemängud, loomad, linnud, õpilastele tarvisminevad asjad jne.

On vaja õpilastega tunnis pilti teha kooli seinale - valida sissejuhatuseks kohane muinasjutt, - tahetaks e voltida mütsi ehk laeva või muud mänguasja - pärida, küsida lastelt nende mängude üle ja küsimuste varal tüürda soovitava asja poole, - lugemistüki järele linde kujutada, loomadest lasta õpilasi röökida jne. Võimalusi selleks leiab iga õpetaja, kuidas väikest sissejuhatust teha, mõnikord klassimindes määravad õpilased ise tunni sihi, kas ette aimates tööd ehk vähest ka juhuseks.

Algklassides peab sissejuhatus tunnist õige vähe aega võtma, kõige rohkem 10 minutit, üle selle milgil tingimisel.

Vanemates klassides sulab sissejuhatus tunnisisuga. Nendes klassides on tööd suuremad, võtavad seega rohkem aega, sellepärast ei ole soovitatav erilist sissejuhatust teha. Näidates mudelit, andes talle nime, määrates kindlaks tema otstarbe, võib asuda kohe järgmise tunni osa juurde. On klassil mitmetunniline töö, loomulik, et siis igal tunnil jääb sissejuhatus, seletus, ära.

II. o s a . T u n n i s i s u .

Uue töö seletus ja õpilaste praktiline töö. On õpilastel tunni siht teada, siis võib töö juure asuda tarvitades kahte juhust. Esimene juhust: õpilastele antakse mudelid kätte, nad peavad töö iseseisvalt valmistama ja pärast seletuse anda. Teine juhust: õpetaja kaasabil tehakse valmistatavast asjast täpne ülevaade, jaotakse järjekord osadesse, töötatakse osad läbi, ehk ainult üks osa, kui töö suurem ja rohkem aega nõuab - siis alles asutakse praktilisele tööle. Esimest juhust võib kasutada algklassides. Tarvilise sissejuhatuse järele anda igale õpilasele / ka kahe peale / vastav mudel vaatlemiseks, mida nad omal jõul järeltegemise peavad. Kuid sel juhuse peavad õpilastel väiksed eelteadmised olema töö iseloomu kohta, sest muidu, vaadeldes tööd ja mitte midagi leides, millest kinni haarata, kaob õpilases huvi ja tööst ei tule midagi välja. Töötagemise ajal jälgigu õpetaja hoolsalt, et iga õpilane iseseisvalt töötab. Järeltegemist ei tohi olla. On töö valmis annavad õpilased seletuse.

Selleks kutsuda üks õpilane klassi ette, kes siis valjult kõneledes ja mudelit uuesti järeltehes töö järjekorda seletab. Teised õpilased peavad jälgima seletust ja parandama, kui valesti seletust antakse. Siin on õpetaja isik vähe silmapaistev - õpilased töötavad ise kogu aeg, õpetaja peab oskama jõukohase töö valida, kui tahab, et tund korda läheks. Teisel juhusel on õpetajal palju raskem. Siin peab õpetaja tööd juhtima nii, et õpilased õpetaja tahtmise järel seletusi annavad. Õpilased ei tohi kõrvale kalduda. Selleks õpetaja poolt küsimused, mis nõuavad õpilaste tähelepanu ainult teatud asjaolule. Neid küsimusi ei tohi aga palju olla, siis kaob õpilaste huvi - nad vastavad tihti ainult "ei" ja "ja". Soovitav panna küsimused, mis kihutaks kõiki tööle, näit. "Kes teab, kuidas oleks võimalik seda teha?" "Kuidas saaks seda teha?" Kellel aimdust?" Tingimata mõni õpilastest avaldab soovi seletust anda. Seletab ta valesti, segab tihti terve kalss vahele ja töö on käimas. Küsides läbisegi mitmet õpilast, saab sellenõuaga ilusa ülevaate tööst. Saadud muljed võib lasta korrata ühel õpilasel klassis valjult ja õiges järjekorras, ettetulevad möödunud teist õpilast lasta tahvlile kirjutada. Kui vaja - ka vastavad joonised teha. Tuleb töös ette asju, mida õpilane tunneb, aga teha ei oska, näit. mingisugust looma väljalõigata, siis võib abiks võtta joonistamist klassitahvilil, sõrmedega joonistamist õhus. Et õpilased õigeid vastuseid annaks, peab õpetaja hoolitsema vastava mudeli eest. Mudel olgu korralik, õieti tehtud silmapaistvates värvides, kui tahes ka tohken värvides ja siis tingimata kontrastsed värvid valida. Mudel olgu kõigile klassis näha. Ette võetavad muutmised mudelil seletuse tagajärjel olgu nähtavad. Kinnitatagu mudel tahvilile ehk selle jaoks valmistatud raamile. On mudel, mida kinnitada ei saa, siis käes hoida - õige kõrgel, nii et viimastel pinkidel näha oleks. Juhusel, kui õpetajal korda ei lähe saada kohast vastust, tehku selgitavad küsimused. Kui aga õpilastel töö täiesti uus, siis võib õpetaja seletust anda ja pärast õpilasi lasta korrata seda. Soovitav siiski sarnast õpetamisviisi ainult sel juhusel tarvitada, kui õige vähe aega, ehk lapsed kuidagi hakkama ei saa. Kõik seletused olgu praktiliselt läbiviidavad. Pistete seletuse juures harjutatagu raamil nii kaua kui õpilastel töö selge, alles siis asuvad nad oma töö juure. Nüüd jälgib õpetaja, käies mööda klassi, õpilaste tööd. Teeb märkusi, annab veelgi üksikuid juhatusi, käsides õpilastelt nende arvamisi, juhhib tähelepanu eelmistele seletustele ja nõuab korralikku töötegemist.

Juhtub klassis 1-2 nõrka õpilast olema, kes üldseletust jälgida ei jõua, siis nende pärast mitte klassi tagasi hoida vaid lasta tööle asuda. Nõrgemad õpilased võib pärast grupppeerida, neile veel kord seletada ja hädakorral ka üksikult näidata. Samasugune lugu on edasijõudvate õpilastega - neid võib lasta teha kiiremini, kuid vahepeal antagu neile kõrvaltõid, mis samas stiilis kui klassitöö.

Töö seletus tunnis peab aga vähese osa tunnist omale saama, selleks peab seletus lühidalt, arusaadavalt ja otstarbekohaselt tehtama. Õpilaste praktiline töö on kõige tähtsam tunnis. Venib seletus pikale - jääb ta õpilastele igavaks ja nad kipuvad kõrvale kalduma tööst. On töö suurem, võib seletusi järjekorras anda, vahepeal osa tööd ära teha jne. Klassitöö juures teeb õpetajale raskusi materjali kätteandmine. Õiget aega kätteandmiseks ei saa määrata. See ripub klassi koosseisust, nende korralikkusest ja tähelepanust. Soovitav on siiski materjali mitte enne seletust jagada.

Õpilased ei taha heameelega jälgida seletust, kui neil millegi kallal nokitseda on. Kuid kõige õigema aja leiab õpetaja ise, tundes omi õpilasi. Kliistri, pintslid katsugu õpetaja jagada õpilaste töö ajal - nii möödaminnes, - see jagamine ei tohi erilist osa tunnist võtta.

Jõuavad õpilased töödega enne tunni lõppu valmis järgneb kokkuvõtte. Siin annavad õpilased lühikese ülevaate töökäigust. Tööd võrreldakse, leitakse vead ja parandatakse neid kui võimalik. Mitaval korral peetakse meeles, et järgmisel korral viga ei korduks. Kokkuvõttesse algklassides võib põimida lalukesi, jutukesi, mis ühenduses valmistatud asjaga. Vanemates klassides, kus töö mitmetunniline, on kokkuvõtet võimalik teha alles töö lõpetamise korral. Siin võib ajapuudusel korraldada klassis tehtava kokkuvõtte asemel - koduse kirjaliku töö valmistatud asja üle. Muidugi tuleb esialgselt sel juhusel anda õpilastele kindel kava, mille järele nad seletusi annavad. Järgmised tööd kirjutavad nad juba täiesti iseseisvalt.

Tunni kordaminekuks aitab kaasa vastav materjal. Töö tarvis peab neid materjale võtma, mis õpilaste jõukohast tehnikat nõuavad. Iga materjal nõuab väljatöötamiseks omataolisi tingimusi. Õpetaja muretsugu materjal lastele kätte. Selleks olgu koolil tarviline tagavara igasugust materjali. Ei ole koolil võimalik osta, võib õpetaja lastelt raha sisse nõuda ja sellega osta. 50 senti pooles aastas õpilase pealt ei ole suur raha, kuid jätkub kõigi tööde jaoks.

Suur tähtsus on tunnis õppevahenditel. Ilma nendeta käsitöö tunde anda ei ole üldse mõistetav. Igasugused mudelid, raamid vastavate osadega, niidid, nõelad, vardad, konksud, selgitavad joonistused, pildid, ümblusmasinad, kollektsioonid - peavad olema kooli juures, mis oleks eeskujudeks. Tarvitataavad tööriistad peavad lihtsad olema.

Käsitöö tundides tuleb kohtlikohane sund kõrvale jätta. Lastele rohkem vabadust jätta liikumiseks, kuid sealjuures ei tohi lapsed korda rikkuda. Laste tööd tunni ehk töö lõpul korjata ja kevadeni alal hoida, et kooli näitusi korraldada. Näitused on tarvilikud. Laste vanemad ja õpilased ise jälgivad alati suure huviga tehtud töid. Iseäranis vanemad on tihti arvanisel, et lapsed koolis midagi ei tee, siin näevad nad aga vastupidist ja järgmistel aastatel ei keela nad lastele raha materjali jaoks. Näitusi võib korraldada klasside ehk töö harude järele. Korraldades näitust klasside järele rühmitakse õpilaste aastased tööd. Tööharude järele korraldades paigutatakse ühelaadilised tööd ühte, algastmega alates kuni viimase klassini. Tööde alalhoidmiseks peab olema koolil vastavad ruumid - kuivad ja õhu rikkad. Töis niiskes ja umbses ruumis hoida ei tohi, siis on nad rikutud.

Raamatuid õpetajaile käsitöö alal.

I, II, III klassi tööde jaoks.

1. Löffler - Lindemann-Schimpl - Mit Schere und Kreide.
2. Gottfried Herbe, Karl Liwan, Rudolf Petzel - Papierarbeiten, Kartonarbeiten.

3. Hans Denzer - Schaffen und Lernen. Theorie u. Praxis des
Werkunterrichts.
4. Richard Rothe - Der Schwarz und Buntpapier Schnitt.

Märkus : Neid raamatuid võib tellida Tallinnas Kluge ja
Ströhmi kaudu.

5. Töö õpous - Käsitöö pildiajakiri koolidele ja kodule / 125 mk.
aastas /.
Toimetuse talitus : Rakvere, Vaksali t.30 kr.1
hr. Karell.

IV, V ja VI klassi tööde jaoks.

Naiskäsitöös :

- 1/ Enzyklopedie der weiblichen Handarbeiten.

Therese Dillmont (Hind 400 s.)

- 2/ Mizi Donner u. Karl Schnebel - Ich kam handarbeiten. (H.500 s.)

- 3/ Ullstein u. Beyer Handarbeitsbücher.

Neid on iga töö harule vastav raamat, hinnaks 1.50 s.

Meeskäsitöös :

Theodor Ussisoo - papitööd ja puutööd.

- " -

K ä s i t ö ö m e t o o d i k a .

Lektor pr. A. Soo.

S a v i t ö ö .

Savitööd võib teha I, II, III klassis käsitöö, koduloo ja emakeele tundides ja vanemates klassides joonistamise, maateaduse, ajaloo jne. tundides. Soovitav savitööd teha ainult sügisel ja kevadel. Talvel on õhk raske klassides, savi annab niiskust ja õhku puhastada oleks raske. Savi hoitakse alal klassis / ehk kõrvalruumides / selleks otstarbeks ehitatud kastis. Kast olgu paras suur, seest tsinkplekiga löödud, kaas õhukindlalt peal. Sees kastil vahe - valmis savi ja toore savi jaoks. Savi on tööks kõlblik, kui ta käte külge ei hakka ja painutamise juures kergesti ei murdu /pragune/. Kuiva savile tuleb vett juure lisada ja seista lasta. Paremini on kuiv savi tükkideks teha, märja rätiku sisse keerata ja vees niisutada. Vahete - vahel käte vahel rullida.

Lastele olgu klassis igalühel savilaud / pik. -1 ars., laius - 3/4 ars. // tükkide puuvillast riidet ja nõu veega. Õpetaja toob savi suuremal laul klassi, jagab traadiga lõigates õpilastele parajas suuruses tüki käte. Esiteks lasta õpilasi sõrmedega savi muljuma õppida. Selleks esimeseks tööks kera - mitte laual ega käte vahel veeretada, vaid sõrmedega ümargusel pinnal kümmud ülesotsida ja neid tasandada.

Savitööde kava : 1/ ümargused asjad, 2/ ovaalsed, 3/ nurgelised-ühendused ümarguste ja ovaalsete asjadega.

I/ kera, pall, õun, kirsid, kera poolitada, neljaks teha, kana poeg, linnupeesa munadega, kauss. II/ muna, part, pirn, kukk, kana, korv jne. III/ ruut, maja, tass, kuu, sibulad, porgandid jne.

Tehatud töö kõik alal hoida. Kuivatada tuule käes, võib ülevärvida, kauemaks alalhoidmiseks võib põletada ehk shelllakiga ülepriitsida. I, II klassis pole vaja töö abinõusid, vanemates klassides võib tarvitada õpilaste poolt valmistatud pulgakesi. Voolimiseks tarvitatakse ka plasteliini, kuid see tuleb väga kallis. Savi hulka võib glitseriini segada, siis on ta sama painduv.

E R n e ja t i k u t ö ö d .

Kollased ehk rohelised põlluerned leotakse vees 10-12 tundi. Tikud olgu ühepikused, 6-7 sm. pikad. Otsad pikkamisi teravaks tehtud. Juhtida laste tähelepanu, et nad erned keskkohast läbitõukaks. Võib tikkude asemele ka tšaafi tarvitada. Selle töö juures õpib laps silmamõõtu ja harjub sõrmedega õiget sihti võtma. Poolikuid erned võib kleepida kartongile säädes kokku kujutlusi klassis olevatest asjadest, loomadest jne. Kliistriks tarvitada dextriini.

K a r t o n g i t ö ö d .

Kartongi tööd järgnevad paberitöödele. Algust selle tööga võib teha juba II klassis, teisel õppeaasta poolel. Harjutused mõõtmisega, kolmnurga ja joonlaua tarvitamine, nelinurkade ja ruutude väljalõikamine - nendest voltimise teel kaunistatavad asjad, nagu nuku toolid, laudad, lugemise järjekorrahoidja, samuti võib kartongist loome, puid, linde, maju jne. välja lõigata - neid kombinierides maastikudeks, ehitusteks jne. III klassis - geomeetriga ja ringidega. Järgnevad kartongist karbikesed igasuguste põhjade ja kaunistustega.

K l i i s t r i d - p a b e r i , k a r t o n g i , j a p a p p t ö ö j a o k s .

1. Gummi - arabicum. Kivi sulatada keevas ehk külmas vees, seista 2-3 päeva, vahetevahel loksutada, hoida pudelis. Tarvitatakse I, II kl. paberitööde juures.
2. Kartulijahu kliister - jahu külma veega niisutada ja paras vedel segu teha. Keeva vett peale kallata, kloppida, et tükke sisse ei jääks. Tarvitada võib ainult 2 päeva, seismisega läheb vesiseks - tarvitatakse I, II kl. - paberitööde juures.
3. Rukkipüüli kliister. Võib kahte moodi teha - 1/ püül külma vette, parajaks kõrdiks teha, pliital keema. I, II, III, IV, V, VI kl. paberitöö, kartongi ja papptöö juures, 2/ püül kausi ja keev vesi peale valada, hästi kloppida. Teisel päeval tarvitada.
4. Dekstriin - ostetud pulber leotada kuumas ehk külmas vees. Tükid hästi lahti hõõruda. Tarvitada kartongitöö juures. Seisab väga kaua - kui tarretab - vett jälle gimpale. Rukkipüüli kliistriga segatult - väga hästi hoidub alal.
5. Liim. Liim sulatada leiges vees - 24 tundi. Pliital keema ajada - liimi keetmise riistas. Riist on kahekordne, vahel vesi, mis keema läheb. Liimi tarvitatakse kuumalt - papptööde ja raamatu - köitmise juures.

P a b e r i t ö ö d

Paberitööd on algkooli alamates klassides väga soovitatavad. See töö harjutab ja harib nägemist, õpetab vorme ja kujusid tundma, arendab maitset, ilutunnet. Kui veel pappi paberile lisaks võtta,

siis saame materjali, mis lapsele tundub, kodune ja praegusel kallil ajal kergesti kättesaadav. Paberitöö juures tarvitatakse ainult väikseid kääre ümarguse otstega, esialgselt saab ka ilma nendeta läbi. Paberitööde alla kuuluvad :

1/ paberi käristamine, 2/ voltimine, 3/ ribad lõikamine, 4/ punumine, 5/ geomeetriliste kujude lõikamine voltimise abil ja 6/ juhuslised paberilõiked.

1. Paberi käristamine. Tarvitatakse sulfiitpaberit ehk mitmevärvilist albumpaberit. Igale lapslele vihu suurune paberi tükk kätte anda. Lasta neid käristada pikuti ja põigiti. Küsi muste varal selgeks teha, kumba pidi paber paremini käriseb, juhtida tähelepanu sellele, et paberist asjade käristamise juures tuleb seda silmas pidada. Esiteks katseks lasta käristada ilma ettenäitamata igaüht oma moodi, näit. : õuna. Töid vaadelda. Tekkinud vead: ei ole ümargune, sissekärisenud jne. Nüüd näidata kuidas käristada tuleb. Hoitakse pahemas käes paber, käristada parema käe pöidla ja esimese sõrmega, üsna pahema käe sõrdeme juurest, natukese haaval. On lastel selge, lasta neid uuesti õuna käristada, seekord aga järelevalve all, mitte ruttu, vaid pikka ja korralikult. Hoiduda ettejoonistamast. Käristada võib : 1/ ümargusi, 2/ ovaal, 3/ nurgelisi asju, 4/ asju, mis eelmistest kokkuseatud.

Näit.: 1/ õun, kirs, õhupallid, lill (karikakar) õunapuuis, 2/ kurk, leib. ploom, puuleht, 3/ maja, labidas, kauss, laualapp, ämber jne. 4/ puulehed, gramofoni kast, ühes toruga, lauakell, puu, maastikud, nukud, loomad jne.

Käristatav asi peab olema lastele hästi tuntud. Laste töö ära korjata ja alalhoida. Paremini hoiduvad alal vihkudes, mida õpilased lihtsast pakkimise ehk albumpaberist valmistavad. Paberi poogen voltida, keskkohast, läbiõmmelda, lehed lahti lõigata. Valmistatud kujutused tulevad järjekorras ja korralikult vihku kleepida.

II. Voltimine. Materjaliks lihtne valge ehk kollane paber. Lastele kätte anda pikergune nelinurk, kaunis suur (40 x 50). Leida ruut kääntes ülemist lühemat külge nelinurga pikemat külge mööda allapoole, poolitades ülemist pahempoolset nurka. Saame kääntatud kolmnurga. Kolmnurga alumist külge mööda alumine paber voltida, tugevasti sisse vajutada ja ära käristada. Käristamise juures hoida paber laua peal nii, et voltimise joon ülespoole tõuseks. Pahema käega hoida paber laua peal kinni ja parema käega käristada ülevalt allapoole, tõmmates paberit parema käe poole. Valmistatud ruudul selgitada keskkoha liigumist. Voltida : raamatu ümbriku, laev, mütsi, tuuleratta, tükikest, nool. Edespidi kasutada värvilist paberit iga asja jaoks ise ruut. Jällegi kleepida vihku. Volditud kujutusi võib lasta kaunistada joon. varal.

III. Paberiribade lõikamine.

Volditakse ruut. Ruudust lõigatakse silma järele ribad, jälgida, et ühelaiused tulevad. Nendest ribadest kleebitakse vihku mitmesuguseid asjade kujutused, nagu : laud, tool, kapp, rist, aken, püstaed, voodi, kohviveski, pliit ühes pottidega jne. Enne ribad kleepimist vihku lasta õpilasi kujutatava asja ribadest kokkuseada, järelevaadates ja parandades selgitada õpilastele 1/ et ribad ei tohi viltu olla, 2/ nurgad peavad korralikud olema, 3/ puhtasti kleepida.

IV. Punumine paberist.

Punumise jaoks võib tarvitada album paberit, parem on karton. Lapsed võidivad paberist ehk kartonist ribad / umbes 2 sm. laiused/ Tehakse edasitagasi voltimise teel ehk pabeririba pooleks, pool - pooleks jne. seni kui paras laius käes. Volditud ribasi võib käristada lahti ehk noaga lõigata. Viimasel juhusel tuleb lastele õpetada noaga käristamist. Peavad hoidma nuga põigiti enda ees. Käristatav riba on allpool põigiti õpil. ees. Käristamist algama paberit kätte poolt, pahemaga hoiame pealtpoolt käristatavat riba tugevasti kinni. Noaga tõmbame enda poole, kättes teda kergesti, volditud joont edasi. Volditud ribad jaotame arvu järele pooleks, millest ühed laame lauale pikuti, kuna teised punutakse põigiti sisse. Punutud pindas mitte vaheid jätta, punuda ribad täiesti risti teineteisele. Ribade otsad külgedel kinni kleepida ja tasaks lõigata. Punutud pinda võib tarvitada mängulauaks, kui selleks värvilist kartoni võtta.

Punuda võib järgmisi asjakesi : järjekorra näitaja, vihu kaane ilustusi, korvikesi.

V. Geomeetrilised lõiked.

Ribade voltimisele järgneks nende lahtilõikamine, seadmine kääridega ehk noaga. Saadud ribadest voltida ruut, selle järele lõigata terve riba ruutudeks. Käsitades klassis õpilastega ruutudest kaunistuste kokkuseadmist, lubatud õpilastele piiratud arvu ruutudega iseseisvalt töötada. Näit. : 5 ruudust pinna kaunistus kombineerida, siis 7, 9, 10 jne. Kaunistusi võivad kohale seada laua ehk vihu lehe peale. Töid järelvaadates, lasta neid õpilasi, kelle enam-vähem vastav kaunistus, tahvlile seda joonistada, suurelt et kõik näeksid. Õpilasi lasta arvustada. Kui õpilased nõrgad ja saamatud, siis kõige lihtsam kaunistustest valida vihu kleepimiseks. Saavad õpilased hästi tööga hakkama, siis lubada igal ühel oma kombineeritud kaunistus kohale kleepida. Kleepimiskoht vihus ennem küsimuste varal kindlaks määrata.

Ruutudele järgnevad ringid. Õpilastele raha ehk nõõbid kätte anda, mille järele ringid välja lõikavad. Ringidest jällegi kaunistused kokkuseada. Poolitades ruute ja ringisi saame rohkem materjali, millest võime kõiksugu ornamente, pinnakaunistusi, asjade kujutusi kokkuseada. Näit. : kauss, kartulatega maja, viinamarjakobar, kell jne.

VI. Juhuslised lõiked.

Juhusliste lõigetega võib algust teha juba I klassis. Voltides ruutu kolmnurgaks lõigata, temale kolme külge kõiksugu vigurid, lahtitõmmes saame ruudu, mille pind kaunistatud sisselõigatud viguritega. Samuti võib lõigata 1/ riivuli pitsi, voltides pabeririba edasi tagasi, 2/ mukkusi, 3/ linde, 4/ loome, lõigates volditud paberit nii, et kahel lõigataval küljel, paber vahepealt terveks jääks. Saame terve rea ühtemoodi kujutusi. Lahutades neid üksteisest võime kleepida vihu üksikult ehk gruppides, võttes lisaks geom. lõikeid. Juhusliste lõigete aineks valida momendid muinasjutust ja lugenistükkidest. Lõigetest pildid kokku seada ja vihu kleepida. Jälgida, et õpilased mitte ette ei joonistaks, vaid kätte järele lõikaks. Raskemaid kujutusi, nagu loome, linde võib lasta tahvlile joonistada, et nõrgemad õpilased vaadates tahvlile oskaksid paremini juhtida oma kätt. Kleepida mitte enne, kui on kohale seatud iga väljalõigatud kujutus ja järelvaadatud.

L a a s t u t ö ö d .

Laastutöid võib teha III ja IV õppeaastal. Laastusid saab praegusel ajal osta, pakiviisi, milles 100 laastu. On pikemaid laaste ja lühemaid. Lühemaid laaste võib tarvitada ka alarates klassides paberi asemel, tehes seal lambialuseid ja ka lihtsaid korvikesi. Pikemad laastud on paremad, sest et mitmesuguste korvide tegemise juures ei anna lühemad mõõtu välja ja laaste tuleb jätkata, mis väga tülikas lastele. Laastudel on parem ja pahem pool. Esimene on siledam, käikivam ja hoiab end laastul ikka keeru sissepoole.

Laastudest punumise juures tuleb õpilaste tähelepanu juhtida sellele, et tööil laastude pahem pool oleks alati ühel pool ja parempool teisel pool. Laastud enne tundi märjaks kasta, et nad ei murduks / külma veega/. Lauad katta puhta halli või valge paberiga. Pärast tundi tööd sellesama paberi sisse käänata ja ära panna.

Esimeseks tööks laastudest ruut korvikese põhjaks. Ühed laastud laduda lauale püsti, pikuti enda ette, teised põiki sisse punuda. Punumise tehnika on õpilastele selge, ainult küsimuste varal meeleletuletada / küsimuste varal selgitada õpilastele ka laastu paremat ja pahemat poolt, lastes õpilastel rääkida seda, mis on tähele pannud kätteantud laastul/.

Jälgida, et igal neljal küljel laastu otsad oleks ühepikkused. Ruut hästi tihe teha, kinni õmmelda äärmised laastud eespistetel. Valmistatud ruut oleks korvi põhjaks.

Korve on kaheksa külgedega. Ühed, mille küljed on püsti laastudest, sissepunutud põiklaastudega, teised, mille külgedel laastud kaldsihis ülespoole lähevad.

1. Valmistatud ruudu laastude otsad igast küljest otse üles käänata, jätkates laaste ainult külgede keskkohas, mitte nurkades. Sissepunutava laastu veheliti tulevad otsad kinnitada nõõpnõõltega.

Punutakse niipalju laaste sisse, kui kõrget korvi tahetakse. Ühe viimase laastu asemele pannakse kolm laastu. Külje püstlaastud kinnitatakse viimase kolme põiklaastu vahele, murdes laaste kordamisi väljaspoolt sissepoole üle kahe laastu, sama seestpoolt välja poole.

Pikad laastude otsad, mis peale kinnitamist korvi pahemale ja paremale poole jäävad, tuleb ära lõigata. Korvi sang tehakse kahest laastust, millede paremad pooled väljapoole jäävad. Sanga otsad kinnitatakse korvi külgede sisse.

II k o r v .

Valmistatud ruudu küljed laastude arvu poolest poolitada, pliiatsiga märk teha ja märgid ühendada sirgjoonega. Sama punutud ruudu pinnale uue ruudu / ruudu joont tõmmatakse paremale poole/. Pliiatsi jooni mööda korvi küljed ülespoole voltida. Nurkade juures laastud teineteisest läbi põimida. Põimitavad laastud kinnitada nõõpnõõltega. Korvi ülemist äärt võib kas sãmbuliseks teha kinnitades laaste paarikaupa, või mõõtes alt põhja äärest soovitud kõrgusesse, ühetasaseks lõigata. Lõigatud korvi serva katta laastuga paremalt ja pahemalt poolt, õmmeldes neid korvi külge. Sanga otsad kinnitatakse äärmiste laastude vahele. Korve võib kaunistada mitmet moodi :

1/ Lõigata laastud pikiti pooleks. Nãist ribadest moodustada

palju aase ja kinnitada need sanga kinnitamise kohta, kuhu sel moel tekib suur tutt.

2/Laast pikuti pooleks lõigata. Voltida need kaks riba kokku, nii, et tekivad väikesed muhud. Volditud riba kinnitada pistetel selle laastu külge, mis korvi välist külge katma saab. Kui kaunistus peale ömmeldud, võib seda korvi külge ömmelda.

3/ Laast natukene kitsamaks lõigata ja sellest korvi külgedele nupukesed punuda.

Vanemas klassides võib vahelduseks raskemaid asju teha nagu tolmulapi hoidja, karmikott, nimekaartide korv, väike käsikohver jne.

B a s t e h k n i i n e t ö ö d .

Niinetööd oleks soovitavad ainult vanemates klassides, kus neid papptöö tundides võib teha. Basti ehk niint ostetakse naela viisi seemnevilja kauplustest. Töösse võib ta ainult märjana /peale kallata kuuma vett/. Kuivalt võib temast ainult heegeldada ja sõlmida asju, nagu võrkkübaraid, kausikesi jne.

Esimeseks tööks oleks klassis üks karp, korv. Selleks laseme õpilastel näidatud mudeli järel korvikest kirjeldada, mille järelle kokku seame töökava, mis oleks järgmine :

1/ Papist välja lõigata korvikese põhi ja küljed, ükskõik, mis kujulised. 2/ Katta need värvilise paberiga, 3/ bastiga katta, punuda korvi osad. 4/ Kokku ömmelda valmistatud osad.

1. Osa väljalõikamiseks tarvitame pruuni pappi, hädakorral ka valget. Ümarguse korvikese külgesid võib teha ainult pruunist papist, sest see on palju paenduvam kui valge. Lõigata võib pappi kääridega ainult sel juhul, kui on ümargust kuju tarvis lõigata, muul juhul tarvitame lõikamiseks nuga.

2. Et korvikene ilusam välja näeks, katame papi värvilise paberiga. Paber olgu sama suur kui papp, üle äärte pole tarvis käärida. Paberit võib kinni kliisterdada ehk lahti jätta ja punumise juures hoolsast kinni hoida.

3. Bast keevas vees märjaks teha, paras laius jätta / kui väga lai, siis poolitada/, see on umbes 1 cm. Algusotsa hoiame pahema käega papi peal kinni, keerame basti ümber papi, viies teda üle algusotsa ümber papi. Sellega peitsime algusotsa. Järgmise keeru ümber papi nihutame natukene parema käe poole, jättes eelmist basti poolest saadik järgneva keeru alla ja nii ikka edasi, seni kui see bast lõpeb. Sõlmime järgmise basti lõpuotsaga kokku, sõlmed heidame pahemal poolel järgneva keeru alla. Basti peab kaunis tugevasti papi ligi tõmbama. Kuivades tõmbab bast kokku ja papp jääb näha. Ka on kaunistuseks korvikestel pilud. Peenikesed bastid nõelale järelpannes täidavad niidi osa.

4. Põhi ömmeldakse külge lihtsail pisteil, pistes nõela läbi papi, et tugevam oleks. Sang ja kaas ömmeldakse sama kinni. Ümarguse korvi külje pappi võib kinnitada) ömmelda ehk tahudes papiotsa kinni liimida. Basti võib külmavee värviga värvida. Kuivast ba tist võib teha sibulakotikesi sõlmides paarikaupa lihtsa sõlme. Heegeldada võib süvekübaraid, mis väga praktilised.

N a i s k ä s i t ö ö d .

Naiskäsitöödeks võib nimetada kõiki neid töid, mis juba varal ajal rahvaste juures kehakatteks ja kodu kaunistamiseks valmistati. Need tööd on tihedalt seotud rahvamajanduse ja are-

nemise küsimusega, sest kehakate ja kodu on tarvilikud. Needsamad tööd määravad ka naise töö kodus ja väljas. Mida rohkem arenenud rahvas, seda suuremad nõuded riietumises ja kodu kaunistamises, välja minnes iseäranis tervishoiglisest seisukohast. Viimased teadmised pooldavad parema materjali valikut ja kehakatetele soodsama vormi loomist. Mida vähem naised osa võtavad välistest töödest, seda rohkem pühendavad nad endid kodule. Töötades kodus, valides materjali soovitavaale asjale, otsides kaunistust ja värvi sellele, igast rahvusest naine loob omapäraseid töid. Näit : kodused venepitsid, tikandused ristpistetel, bulgaaria pilud ja madalpiste tööd, siis iiri hegeldustööd, hiina ja jaapani kuld ja siiditööd.

Kõik need tunnistavad omas arenemises, et naine ihu ja hingega on andunud tööle, soovides kaunistada oma riiet ja kodu ajakohaselt ja maitserekalt. Väljaspool kodu on naine senini käsitöös vähe kaasa aidanud, sest pole antud talle võimalust seda teha. Naised olid täiekindlates meistrite juures ainult käealusteks, kus nad olid sunnitud teehistuse mõttes tegema seda, mis neile ette anti. Kuid arusaadav, et sarnane töö on huvita ja iga mõtleja, iseseisev ja tegev inimene püüab tööle omapärasust anda. Nii ka naistega.

Viimasel ajal on väljakujunenud ainult naidatööalad, kus naine kas töölisena kaasa aitab, või juhtival kohal seisab. Naiskäsitöö jagame järgmistesse osadesse : 1/ õmblemine, 2/ kudumine, 3/heegeldamine, 4/ punumine, sõlmimine.

1. Õ m b l e m i n e .

Õmblemise tehnika on pärit vanast ajast, kus veel ei tuntud nõela ja niiti. Loomanahad tõmmati kinni, torgates neile okkaga ehk kalakondiga augud sisse, millest taime kiudest või looma sooltest tehtud punud läbi tõmmati. Ajajooksul, kui tekkisid nõelad ja niidid, edenes töö palju jõudsamini. 1845 aastal leiti üles õmblusmasin, mis nüüdsel ajal iga perenaise töörohkest aitab vähendada.

Milles seisab õmblemise tehnika? See on teha rida üksikuid pisteid, mahutatud nii, nagu neid valmistataks asi nõua, ehk valmistaja leidlikkus kaunistamiseks kohase leiab olevat. Pisteid on kahe suguseid : vardepisted ja kaunistuspisted.

Vardepisted on : eespiste, tikkpiste, järelpiste ja listus, piste ja üleääre piste.

Kaunistuspisted : varrepiste, sääbupiste, sõlmpiste, madal ja kõrge piste, aedpiste, sidepiste, harakavarbad, põlvikpiste kett ehk ahelpiste, ristpiste, kuuskpiste jne.

V a r r e p i s t e s e l e t u s

Õppevahenditeks pistete õpetamise juures olgu suur raam ühes jalaga. Raamil riie, kus kergesti lõnga võib lugeda. Suur nõel ja õige järe eredavärviline niit. Õpetus olgu näitlik tervele klassile. Raamil määrata alatiseks parema, pahema käe pool ja riide parem ja pahem pool. Raam seisku klassi ees keskkohas. Õpetaja ise seisku raamist parema ääre pool, nii et ei varjaks õpilaste eest raami.

Tarbepisteid algame paremakäe poolt pahemale poole. Sõlme lõngale ei tehta. Toome nõela riide pahemalt poolt paremale poole / tagant ettepoole / kohta, kus nõel läbi tuli, nim. "väljapiste koht" ehk "piste alguskoht". Pahemale poole jätame lõnga otsa, mida pärast kinnitada tuleb. Väljapiste kohast loeme teatud arvu lõnga pahema käe poole, viime nõela riide paremalt poolt pahemale

poole. Saime ühe piste. Selle piste "Lõppkohast" ehk nõela sissé-
piste kohast loeme jälle samapalju lõngu pahema kää poole jne.

Algusotsa kinnitame tehtud pistete alla sama lõpuotsa. Tar-
bepistete seletuse järel, s.t. kui õpilased on juba kõik läbi
võtnud ja oskavad teha, on tarvilik pistete kokkuvõtte ja nende
võrdlus, et õpilased oskaksid neid kasutada. Võrdlust teha terve
klassiga, küsimusi ette pannes, mis õpilaste tähelepanu juhiks oma
riiete õmblemiseviisi peale.

Selgeks teha, millal tarvitatakse eespistet, järelpistet ja
tikkpistet, ainult kui varrepisteid / "kaunistuspistete" nimetus
tuleb pärast/. Sõna tarbepistete õpilastele mitte kätte anda, vaid
lasta neid endid sõna tarbepistete lõpukokkuvõttes leida. Tarbe-
pistetest on kõige raskem palistus-piste : tema siht oleneb töö
käeshoidmisest. Hoitakse töö nii käes, et palistus on pahemakäe
esimese sõrme peal ja palistatav asi on süles, siis on palistus-
pistete siht ehk õigemini piste ise koguni teine, kui hoiame pa-
listatavat riiet üle käe ja palistusi enda poole. Esimesel juhu-
sel on palistuse serv allapoole ja pistet teeme alt ülespoole.
Teisel - palistuse serv on ülespoole ja pistet teeme ülalt alla-
poole. Mõlemil juhul nimet. pisteid palistus-pisteteks. Palistus-
pistete tulevad ikka nii teha, et nad paremalpool õige vähe näha on,
võttes riide pinnast ainult - 1-3 niiti nõelale. Üleäärepistete
hakke kahe koost ääre kinnitamise juures. Pisteid ei tohi teha
pikki, siis jääks paremalpool pikad ühendusniidid näha.

K a u n i s t u s p i s t e d .

Suurem jagu kaunistuspisteid algavad pahema kää poolt paremale,
väljaarvatud põlvikpiste, mis parema kää poolt pahemale tehakse ja
ka kettipiste, haraka või kanavarbad, mis ülalt allapoole tehakse.
Kaunistuspistete seletuse juures õpilastel tuleb jällegi silmas
pidada riide paremat ja pahemat poolt, raamiloleva riide parema ja
pahema kää pool olevat osa, piste algust ja lõpukohta. Pisteid mitte
kõiki korraga seletada, vaid teatud järjekorras kergemast raske-
male. Kui tarbepistete hästi selged, siis mingisuguse asja kaunistam-
iseks võib tarbepistetest kokkuseatud bordele veel lisaks võtta
esialgselt üks kaunistuspiste, näit. varrepiste, kettipiste, linnu-
silm, sidepiste, põlvikpiste, aedpiste, sämbupiste, kanavarbad jne.

Pistete seletus :

1. V a r r e p i s t e .

Algas pahema kää pool, väljapiste kohast 2, 3, 5 lõnga lugeda
parema kää poole, nõel riide pahemale poole viia ja tagasi tuua
piste alguskohast, hoides samal ajal nõela järel olevat lõnga kaare-
na ülevalpool. Saime ühe piste. Selle piste lõpust edasi lugeda
jällegi 2, 3-5 lõnga, lõng kaarena üleval hoida ja nõel eelmise piste
lõpukohast välja tuua, jne. Paremalpool on varrepiste kahekordne,
mille peale tuleb juhtida õpilaste tähelepanu. Samuti küsida, mis-
sugune see piste on pahema poolt.

Varrepistel võib lasta õpilasi märkida omi taskurätikuid, käte-
rätikuid jne., linakesi õmmelda ja kleite kaunistada, valides kau-
nistused, mis ainult joontest koos seisavad.

II. M a d a l p i s t e .

Madalpiste on kahesugune - otse ja viltune. Otse madalpiste
algus jälle pah. kää poolt parema kää poole. Väljapiste kohast
3, 4, 5 jne. lõnga lugeda ülespoole, nõel riide pahemale poole viia
ja eelmise piste alguskohast ühe lõnga vahele jättes jälle paremale

poole tuua. Jälle 3, 4 5 jne, lõnga ülespoole jne. Viltune madal-
Väljapiste kohast 2 lõnga paremale poole, sealt 3, 4 5 lõnga üles-
nõel pahemale poole viia ja samuti eelmiste pistete kõrvalt pare-
male poole tuua. Madalpistel võib teha geomeetr. kaunistuste juu-
res ruudud, kolmnurgad laiad jooned. Kõverjoonelisel kaunistusel
lohed, varred, vanemais klassides võib õpilasi lasta märkida ma-
dalpistel. Märkimise juures võib otse ja viltust madalpistet tar-
vitada. Selleks jälgendatakse täht eespistel ja tarbekorral täide-
takse varrepistel. Harilikult täidetakse täidetud tähti otse
pistel.

III. K e t t p i s t e .

Väljapiste kohast soovitava arv lõngu ülevalt allapoole lugeda,
koht ära märkida, lõng aasana pah. käe poolt paremale poole ees-
hoida, nõel piste aluskohta tagasi pista ja märgitud kohast
aasast läbi riide paremale poole tuua. Kett pistega võib teha kau-
nistustes varsi, keerusid. Väga ilusad on lahtisel kett pistetel
tehtud keerud. Lahtine kett piste. Piste algus kohast lõng aasana
ees, nõel tagasi viia pahemale poole, mitte piste alguskohta, vaid
eesoleva lõnga paremalt või pahemalt poolt all pool väljapiste
kohta ja aasast läbi tuua.

IV. L i n n u s i l m .

Need on üksikud kett pisted, millede aas kinnitatakse. Linnu-
silmadest võib saada kokku õiekesi, üksikult oleks nad kui lehed.

V. S i d e p i s t e .

Piste algus pahema käe pool. Väljapiste kohast lugeda üles-
poole soovitava arvu lõngu, nõel pahemale poole viia. Saadud piste
silma järele kolme ossa jagada : nõel esimese kolmandiku lõpust
piste pahemalt poolt välja tuua ja üle teise kolmandiku piste
paremalt poolt kolmandiku lõpust riide pahemale poole viia. Need o-
üksikud pisted, neid võib teha kõrvuti sama nagu madalpisteid,
ehk jällegi altpoolt koos hoides, milt kaarena laiali teha. Piste
on väga ilus ja tarvitatakse õite lehtede täitmiseks.

VI. P ö l v i k p i s t e .

Algus parema käe poolt pahemale poole. Väljapiste kohast lu-
geda parema käe poole 4 lõnga, koht märkida, sealt üles 4, 5, 6
lõnga, nõel riide pahemale poole viia. Sissepiste kohast 8 lõnga
, s.o. kahekordselt pistelaiuse lõngad, pahema käe poole, nõel
paremale poole tuua ja eelmise piste algus kohast riide paremale
poole viia. Jällegi 8 lõnga edasi pahema käe poole ja eelmise
piste alguskohta jne.

Kahekordne kinnine põlvikpiste.

On esimene piste valmis, lugeda 8 lõnga edasi, nõel paremale
poole tuua ja eelmise piste lõpust riide pahemale poole viia.
Tagasi tuua viimase piste algus kohast, Sealt 8 lõnga edasi lugeda,
nõel välja tuua ja eelviimase piste algus kohast jälle tagasi viia.
Põlvikpistel võib teha varsi, keerusid, lehe jooni ja õite väli-
seid jooni.

VII. A e d p i s t e .

Algus pahema käe poolt paremale poole. Väljapiste kohast 4
lõnga paremale poole, koht märkida, sealt 6 lõnga otse alla, nõel
pahemale poole viia. Sissepiste kohast 2 lõnga pahema käe poole
lugeda, nõel riide paremale poole viia. Jällegi 2 lõnga kõrvale,
nõel paremale poole. Väljapiste kohast 6 lõnga üles, 4 kõrvale
jne. Aedpistel võib teha õisi, lehti, jaotades neid para jateks
pindadeks.

VIII. K a n a v a r b a d .

Tehakse ülalt alla. Väljapiste kohast parema käe poole lugeda 4 lõnga, nōel sisse pista, ja jälle paremale poole tuua, 4 lõnga allpool sissepiste kohta, hoides lõnga aasana allpool ees. Väljapiste kohast seekord 4 lõnga pahema käe poole, nōel sisse pista ja 4 lõnga allpool välja tuua, hoides jällegi lõnga aasana ees. Neid pisteid võib muuta. Ühe kõrvalpiste asemel kaaks, kolm võtta või kõrvalpisted viltu teha. Väga ilusad on need pisted laste põlvedel ja kleitidel.

LX. S ä m b u p i s t e .

Algas pahema käe poolt. Väljapiste kohast 4 lõnga üles, nōel pahemale poole, tagasi paremale poole tuua endisest väljapiste kohast, hoides lõnga aasana ees. Väljapiste kohast 1 lõng parema käe poole, koht märkida, 4 lõnga üles, nōel sisse pista ja märgitud kohast, lõnga aasana ees hoides, jälle paremale poole tuua jne. Sāmbupistetel võib äärestada, märkida, lehe väliseid jooni teha. Need oluks kõik tähtsamad pisted, mis algkoolis läbi võtta võib. Kui õpilased huviga töö juures ja hästi hakkama saavad, võib neile veel kombineeritud pisteid näidata. Soovitav oleks, kui õpilased ise neist pistetest, mis õpitud, uusi kokku seaks ja neid huvitavaalt oskaks kasutada. Selgitada tuleb õpilastele jällegi küsimuste abil, kus võiks tarvitada igat pistet, et ära hoida tihtigi tühist tööd. Näit. õpilane tahab teha lehevart, mis kahe joonega näidatud, madalpistel või sidepistel, kuna sedasama vart võib teha väga kergesti põlvikpistel. Võtab palju vähem aega ja näeb peaaegu ilusam välja, kuid õpilane ei tulnud selle peale.

Kõiki neid pisteid võib tarvitada mitte üksi pindade kaunistamise juures, vaid ka palistuste kinnitamiseks, näht. laudlinal, kleitidel, mütsikestel jne. Pistete seletuse juures õpilastele silmas pidada näitlikkust. Iga piste, mida õpetama hakatakse, olgu kusa-gil näha. Väga soovitatavad on valmis tööd, kus pisteid näha võib. Kui neid pole, võib teha kaunistused suurelt paberile ja pisted peale joonistada - see äratas lastes uudishimu teada saada, mis pisted need on ja kuidas neid tehakse. Õpetaja siis valib vastava piste ja õpilaste abil katsub raami teha. Paremini veel, kui õpilased ise sellega hakkama saaks, üksteise võidu raami juures käies ja oma arvamusid näidates. Sarnane uurimine võtab palju rohkem aega, aga õpilastele kasulik, sest tulevikus ta ei kohku, kui kee-rulisemat pistet näeb. Esialgselt lasta õpilasi leida piste ainult silma järele tehes, mitte lõngu lugeda. Kui piste käes, siis õpilased ütlevad ise, mitu lõnga võtta ja mikspärast, sest katsete juures ei jäänua see neile tähelepanemata, et piste läheb tingimata viltu, kui otse piste juures temale kõrvale võetud selle asemel, et otse üles võtta. Raamil lasta õpilasi harjutada seni kui piste selge, siis võib töö juure asuda. Võivad olla õpilastel ka väikesed lapid kaasas pistete harjutamiseks, sest ühekorraga ei lähe piste hästi. Need lapid ei tohi olla klassitöö - nad on ainult vahelduseks. Töö pistete alal võiks olla :

1/ Väike linake - kaunistatud ainult eespistetel.

2/ Lapse tasku - kõigil tarbepistetel.

3/ Kammitask - tarbepistetel.

4/ Pesukott - kaunistatud varrepistetel.

5/ Pajalapp - kettapistel või linnusilm.

6/ Põll, müts, käsitöökott jne.

7/ Märkimised - nagu taskurätikud, käterätikud, köögirätikud, tolmulapid jne. - varrepistetel, sāmbupistetel, sõlmpistetel, madalpistetel.

Materjaliks tööde juures võib valida kongresskaneva, aida riidet, jämedat linast riidet, villast, siidi jne. Muidugi valida tuleb seda, mis odavam ja kättesaadavam. Maal võib lasta kududa õredat labast riidet, mida õpilastele tööde jaoks anda võib. Õpetajal endal olgu kogu lõngu, kui vähegi võimalik, mitmesugused, et valik suurem oleks. Kodust villast lõnga võib ise värvida tööde jaoks, samuti võib linast riidet värvida. Pistete õpetamise juures oleks soovitatav, õpilastele seletada riide valmistamist ja tootmisnõuete saamist selle jaoks. Lõngade tegemist, värvimist, ehtsust, pleekimist, värvilise riide pesemist, kaunistatud asjade pesemist, triikimist.

Riide ja lõngade sordid, mis jaoks igatseltsi riidet ja lõnga tarvitatakse. Koolide juures peaks olema riide ja lõnga proovide kogud, mis kergendaks õpetajal seletuse andmist. Õpilaste poolt valmistatavad tööd hoitagu koolis alles, tarbekorral näituse korraldamiseks. Kodus võivad õpilased klassitööd teha nii palju, kui õpetaja ette on pannud. Välja arvatud muidugi need õpilased, kes jõudsasti ja hästi töötavad. Neid kinni hoida ei tohi ja ei pruugi. Klassitöö lõpetamise korral võib neile anda kõrvaltöö selles samas stiilis, mis klassitöö, kuid teine asi.

Tööd pistete alal on väga huvitavad. Neid võib jagada kahte ossa : tööd valge niitidega ja tööd värvilise lõngadega. Esimesi nimetatakse valgeks tinakduseks ja teisi kirjuks tikanduseks. Valge tikanduse alla kuuluvad : märkimine, prodeerimine, hedebo, richelieu ja viimasel ajal väga moodi läinud tüllitöö.

M ä r k i m i n e .

Märgitakse üksikuid tähti ja monogramme. Selgitada lastele, kuidas paigutada tähed märgitavale asjale, kui suured ja missuguseid pisteid võib tarvitada, samuti monogrammi tegemist ja asjale paigutamist.

V a l g e t i k a n d u s . B r o d e e r i m i n e .

Siin tarvitatakse madalpistet ja üleäärepistet. Madalpistega kaetakse harilikult lehed, õied jaotada neid osadeks. Üleäärepistel tehakse kõik augukesed. Õieti jagatakse brodeerimist 2 ossa : 1/ kus kõik kaunistused on tehtud üleäärepistel, see on augukesed, lehed ja õied, ainult jooned varrepistel. 2/ Kus kaunistus ainult madalpistel või koos augukesed ja madalpiste. Madalpistel-kohe õmblemine : Joone järele eelpistel leht äärestada, madalpisted otse või viltu lehe pinna täitmiseks korralikult üksteise kõrvale õmmelda. Niit keeruts lahti teha, muidu jäävad keerud - üksikud niidid - selgesti näha, lehe pind peab olema ühetasane, nii et lugeda ei saa. Võib ka lehte alt täita / varrepistel / ja otsepistel üle teha. Augukesed tulevad niisama eelpistel äärestada, keskkohast sisse lõigata, broderii pulgakese ümarguseks teha või kääridega osa riidet keskkohast välja lõigata. Äöred üle teha, alates pahema käe poolt parema käe poole, mahutades niite üksteise kõrvale nii, et vahesid ei jää. Piste ei tohi liig pikk olla, niit peab vastama riide jämedusele.

P i l u .

Pilud on : liht, eesti, vene, soome ja kaunistuspilud. Kõige kergem ja õpilastele arusaadavam on lihtpilud, sellepärast ka kõige kohasemad algkoolis. Pilu jaoks niidid välja tõmmata, silmad pida, et pikuti riidest tuleb rohkem välja tõmmata, kui põõgiti. Pilu pistet algane pahema käe poolt parema käe poole. Hoiame pilutava asja käes nii, et pilu on pahema käe esimese sõrmega ühes joones, see tähendab pikuti sõrme peal, teise sõrme all. Põidlagi hoiame

eestpoolt riide kinni. Niidi otsa kinnitame pilu ääre väikestel eelpistetel. Pistame nõela pahema käe poolt paremale poole 3 pilu niidi alt läbi, tõmbame niidi pingule ja lükkame ta parema käe poole, pöidla alt läbi pahema käe poole. Pistame uuesti nõela endisest kohast nendesamade niitide alla, toome nõela niitide paremal pool olevast riide servast läbi, võttes nõelale ainult 2 riide lõnga. Nii jällegi pahema käe poole lükata, / nõel ei tohi aasast läbi tulla/ järgmised 3 piluniiti nõelale jne.

Kui kitsast pilu tahetakse teha, siis tuleb ta ainult ühelt poolt pilutada, kui laiemat, siis kahelt poolt. Laiemad pilud võib keskmisi niite kaunistada : kokkutõmmates keskmisi niite, poolitades neid ja ühendades jämeda sisseaetava niidiga. See niit võib olla ka värviline. Liht pilu tehakse alati riide paremalt poolt. Palistuse kinnitamise juures piluga tehakse pilu sealtpoolt, kus poole palistus käänatud. Juhtub palistus kinnitamata pahemale poole, jääb pilu ka pahemale poole, kuid teist serva tuleb pilutada mitte pahemalt poolt, vaid paremalt. On pilu tarvis teha riidesse nii, et väljalõigatavad niidid mitte riide servadesse ei ulata, siis lõigatakse niidid $1/2$ cm. enne soovitatavat pilu pikuti katki. Pilutamise juures tulevad $1/2$ cm. pikkused niidi otsad välja tõmmata kuni pilu lõpuni ja pahemale poole lükata. Pilu ots tuleb nõõpaugu pistel üle teha ja pärast niidiga paremalt ära teha. / vaata joonistused/.

V e n e p i l u .

On rida liht pilusid, paigutatud üksteise kõrvale või risti teineteisest läbi tõmmatud. Näit. pluuse kaunistuseks ees, ülalt alla, 5 pilu üksteise kõrval. Äärmised kitsamad, keskmine laiem. Iga pilu vahel kitsas riide riba. Äärmised pilud äärestatakse aedpistel, samuti üks kitsam ja laiem pilu, kuna väline serv kitsal pilul tuleb lihtpilu pistel teha. Laia pilu võib kaunistada, jagada niite ja keskele kokku võtta.

E e s t i p i l u .

Soovitav voodipesule, on vastupidav. Harilikult tehakse paras lai, - $1\frac{1}{2}$ cm. alates nii, kuidas kaunistatav asi nõuab. Kaunistada võib eesti pilu niisuguse mustriga, mis meeldib, võib ise kokku seada. Eesti pilu piste on lihtne nõelumine, vastavalt mustbile võttes 2, 3, 4 lõnga nõelale, 2, 3, 4 nõela lõnga alla. Et teha üksikuid sambaid, tuleb pilu niidid ümber keerutada. Eesti pilu tegemisel servi äärestada pole tarvis. Nõeludes mustrit pilusse, jõudes ühest servast teise, kinnitada väikeste pistetega servad.

S o o m e p i l u .

Jällegi laiemalt niidid välja tõmmata, pilu mustrid samasugused kui eesti pilul. Pilutamise juures pilutatav riie hoida nii käes, et pilutada tuleb ülalt alla, Algasäär ehk piluots teha nõõpaugu pistel. Pahema käe poolt paremale minnes lõng ikka pahema käe pool ees hoida. Esimene piste serva sisse, teine võtta - 4 pilu niiti 2 korda ümber keerutada, lõnga parema käe pool hoides, nõel nõõpaugu pistest läbi võtta ja 4 pilu niidi lähedale tõmmata. 4 piluniiti jälle 2 korda ümber keerutada, nõõpaugu pistesse kinnitada jne. On terve riie nii valmis, siis on nõha väikesed augud ja sambad. Augud peavad nii suured olema, et nõel vabalt läbi läheb. Viimase pilu lõngade keerutamise järele piste kinnitada pilu äärele. Parema käe poolt pahemale poole minnes, lõng pahema käe pool ees hoida. Järgmised 4 pilulõnga keerutada, kinnitada, pistes nõela väikest augukestest läbi, ligi tõmmata, jälle keeru-

tada, lõng otse pahema käe poole, nöel august läbi jne. Kui mustris suuremad augud jätta tulevad, siis sealkohal lõngad nii pikalt ümber keerutada, kui pikalt muster nõuab. Soome pilu juures on tähtis augukeste ja sambakeste ühetasane jaotamine, igal kujutusel peab olema läbi terve töö ühepalju augukesti ja sambaid. Soome pilu on väga vastupidav, soovitatav väga pesule.

K a u n i s t u s p i l u d .

Siin on koos kõik pisted, liht, eesti, vene, soome üliludest. Kaunistuspilud tehakse harilikult õige laiad. Niidid tõmmatakse kokku, jaotatakse, põimitakse, kokku lõngadega, nöelutakse tähekesed, rõngad sisse, tehakse igasuguseid võrkusid. Töö on iseenesest väga ilus, kuid nõuab suurt hoolt ja oskust, et korralikult välja tuleks. Algkoolis soovitatav ainult vanemates klassides, jämeda linase riide sisse, jämeda linase niidiga. Oppevahenditeks pilu õpetamisel - suur raam, raamil harv riie, milles õige laialt lõngad välja tõmmatud. Lõngad välja tõmmata nii, et pilu nurga saaks, mille peal õpilastel nurga ületegemist nõõpaugu pistel õpetada võib.

Jäme nöel ja punane villane lõng. Pilutööks algkoolis võib teha põll, käterätiku otsad, väike lina, padjapüür, särki kaunistada piludega, taskurätikuid pilutada.

H e d e b o .

Klaassis tarvis - suur raam, raamil tugev riie, jäme nöel, villane lõng, pergament paber, millele joonistus tehtud. Hedebo kaunistused on ruudu, kolmnurga, ovaali jne. kujulised. Koppeeritakse muster riidele, jäljendatakse eespistetel väliseid jooni mööda. Siis lõigatakse seesmine osa ruudust, kolmnurgast jne. välja, eespistete joonest sissepoole 1/2 cm. riidet järele. See osa käänatatakse joont mööda pahemale poole. Käänatud äär tehakse nõõpaugu pistel üle. Pisted ei tohi olla väga tihedad ega pikad. Nurgad peavad olema korralikud. Et mustrit sisse teha, peab teda tindiga pargamiini peale joonistama, pargamiiniga katma nii, et läbi paistab ja augu kohta traageldama. Nõõpaugu pistetel tehakse pak-sud pinnad mustril nagu kolmnurk. Rida nõõpaugu pisteid, mitte tugevasti kinni tõmmata, järgmine rida üleääre pisted, teha nõõpaugu pistete peale, pistel nöel läbi iga nõõpaugu piste vahelisest august. Jäävad väikesed augukesed. Nende sisse järgmine rida nõõpaugu pisteid jne.

Et kolmnurka kahandada, tuleb üleäärepistete tegemise juures esimese nõõpaugu piste ülesvõtmata jätta ja nõõpaugu pistete tegemise juures jällegi esimene augukene võtmata jätta. Et võrku teha mustril, tuleb lõngad vastavalt mustriale kinnitada ja üle keerutada. Aasad, sämbud on niit 2, 3 kordsekt all ja nõõpaugu pistetega üle tehtud. Hedebo juures on tähtis, et lõpetades ühte mustri osa, teise peale ple minnes, ei tohi kunagi niiti katki võtta. Nõõpaugu pisted peavad olema nii tehtud, et nöel vahelt läbi läheb ja võimaldab mööda servi ja kolmnurga külgesid järgmise kuuju juure üle minna. Samuti kinnitatakse niidi algus ja lõpu otsad. Hedebo ei pruugi ainult valge tikandusena teha. Väga kenad on laudlinad - kaunistatud hedeboaga, launistatud jämedast värvilisest lõngast. Töö on siin palju jõudsam ja palju kergem teha, kui peenikese niidiga.

N i c h e l i e u .

Mustrid tuntud, töö tehnika iseenesest vägakerge. Äralõigatava riide ääred tehakse sämbupistel ära, kuna pind kaetakse võrguga, üksikutest korrutatud niitidest või sambakestega, 2,3 niitidest

ületehtud sämbupistel. Tähtis on richelieu töö juures väljalõikamine. Lõigata ei pruugi enne pesu, muidu hakkab närmendama. Siin võib materjaliks olla jäme kodune linane riie ja kodune niit.

T ü l l t ö ö d .

Jäme puuvilla tüll, helmelõng ehk muolinee. Muster kõverjooneline, eestilaadiline, stiliseeritud. Muster tindiga pergamiini peale joonistada ja tüll peale traageldada. Õisteid võib kõiksooguseid tarvitada, alates lihtsa nõelumispistega ja lõpetades raskemate kaunistuspistetega.

Valge tikanduse jaoks tarvitataavad niidid : brodeerimine ja märkimine - MÄRKNIIT DMC m.25, 30. LINANE NIIT m.25,40,40.

HELMELÕNG DMC peenen, või jämedam.

HEDEBO : HEDEBO NIIT nr. 40, 60,80. CORDONETT 40, 60,80.

RICHELIEU märkniit nr. 25,30. Kodulinane, helmelõng.

TÜLLITÖÖD : moulinee, siid ja märkniit nr.40, helmelõng peenen.

KIRJU TIKANDUS.

On stiliseeritud või fantaasia mustrite värvilise lõngade katmisega. Pilastel on siin palju õppida. Värvide kokkukõla, pistete mahutamise - kõik see on rikkalik materjal töötamiseks. Õpetaja peaks hoiduma isiklist maitset esile tuua, ainult hädakorral soovitada või klassil lasta otsustada. Algkoolis on soovitatavad vähemad tööd, et õpilased mitte ära ei tüdineks ja tööd ära ei määriks. Materjaliks kirju tikanduse juures linane riie, villane või siid. Niidid moulinee, helmelõng, linane ja villane ja ka siidi lõngad. Kõik kirju tikandusega välja õmmeldud asjad pestakse veega, millele soola juure lisatud, kuivatatakse ja triigitakse niiskelt pahemalt poolt.

P a l i s t u s .

Palistusel on kaks osa : sisemine ja välimine kään. Sisemine kään ei tohi üle 1 cm. olla, kuna väline tihtigi 10 cm. laune on. Et õpilastele palistuste tegemist selgitada, peab õpetajal valmis palistus olema, kui mitte riidest, siis tugevast paberist. Peavad mõeldud olema, mille järele käänata esiteks sisemist, siis välist käänat. Kui palistust otse riide sisse teha, siis võib silma järele käända või nõelaga jooned ette lasta tõmmata. Viltu riide sisse nii ei saa, peab mõõtma. Pliiatsiga märki ei tohi teha, ei lähe pesus välja. Palistus tuleb mõõtmise juures kohe sisse vajutada ja siis traageldada. Kinnitatakse palistused masinal, piludega ja kaunistuspistetel.

L a u d l i n a n u r k .

Käänatud palistused nurga juures jäävad mitmekordsed. Tihtigi õhema riide juures jäetakse nad nii, siis pilutakse läbi. Paksu linase riide juures lõigatakse nurgast üks osa riidet ära. On palistused sisse vajutatud, nii et jooned selgesti näha, võetakse nad lahti. On näha igal küljel kaks joont. Need lõikuvad nurga juures - sünnitades ruudu. Hoides riide nurka mõlemist küljest kinni on ruudul 4 nurka : 1 - ülal, 2 - all, 3 - pahema käe pool, 4 - parema käe pool.

Käänata ruut enda poole teise nurga kohast, s.t. sisemiste joonte lõikumise punktist nii, et kõik jooned mahakäänatud ruudul ühineks alumise riide joontega. Saime ärakäänatud kolmnurga kääname kolmnurga kõige pikemat külge mööda / täisnurga vastasolev külge / pooleks, ruudu ülemist nurka poolitades. Käänatud kolmnurk peab jääma väljaspoole, seega käänata tuleb mitte enda poole,

vaid endast eemale. Käänatud kolmnurga ülemised servad tulevad üleääre postetel kinnitada, alata pisteid sättemise käändejoone juurest nurga poole minnes. Nurga juures kaks pistet tegemata jätta, siis saab nurka paremini välja tõmmata, pisted peavad olema väikesed, muidu jäävad paremale poole näha. Kolmnurk üles tõmmata ja äta lõigata, $1/2$ cm. kaugusel õmblusest. Parempidi käänata, sissemine kääne sissepolele käänata ja palistust kinnitama hakata. Kesk nurka saime õmbluse, võib jätta palistust pahemale poole ja ka paremale, nii kuidas meeldib. Õpilastega nurka tehes olgu õpetajal suur kartonist nurk, kuhu peale jooned punase pliiatsiga tõmmata, mis käände jooni tähendaks. Õpilastele näidata valmis nurka riidel ja siis paberil, laste õpilastel nurk lahti võtta, osad kindlaks teha ja kuidas neid käänata tuleb. Õpilased võivad teha ka paberist nurga, siis on pärast riidest kergem teha. Nurgad tulevad kõik enne valmis teha, siis alles palistuse kinnitamisele asuda.

P e s u õ m b l e m i n e a l g k o o l i s .

Paljud õpilased algkoolist välja minnes ei suuda majanduselisel põhjustel edasi õppima minna, vaid peavad koju emale abiliseks jääma või tööle hakkama. Nendele õpilastele on tähtsad teadmised, mida kodus elus kasutada saavad. Kõiki teadmisi ei suuda algkool pakkuda, vaid püüab anda näpunäiteid igalt alalt. Iseäranid on seda viimasel ajal märgata, kus algkooli lõpetajaile täiendusklassid avatakse. Pesuõmblemist võib algkoolis ainult VI klassis õpetada. Ettenähtud pole mitte terve aasta otsa kõikisugu tükkide valmistamine, vaid praktiliste teadmiste orandamine, nagu lõigete tegemine mõõtude ja keha järele, väljalõikamine, pesuõmblemine, palistustööd, pitside kinnitamine, kaunistamine, nõopaugud, nõopide etteajamine, paelutamine jne. Kahe pesutüki, nagu särgi ja pükste tegemise juures võivad need teadmised läbi võetud saada. Sellest tööst jatkuks kõige rohkem $1/2$ aastaks, kuna teisel poolel aastal võib muud tööd teha. Lõigete tegemise juures selgitada õpilastele, kuidas mõõtu tuleb võtta, kuidas võetud mõõtu kasutada, missugused mõõdud ja kustkohalt võetaks vastava pesutüki jaoks. Selgeks teha pikkus, laiuse - jämeduse mõõdud. Pikkuse mõõdud tarvitatakse nii, kuidas nad võetud, kuna laiuse mõõdud nõuavad pooleks, veerandiks tegemist. Viimasel ajal ei tehta enam palju lõikeid. Tehakse suuremalt jaolt mudeldud paberist või marlest keha järele. Sellegipärast ei pruugi lõigete tegemist kõrvale heita, sest see harjutab laste silnamõõtu, korralikkust. Lihtsustada tuleksid lõigete tegemised. On lõige valmis, väljalõigatud, paigutada riidele nii, et riidest midagi kaduma ei läheks. Nõõpnõeltega kinnitada. Õmbluste jaoks $1/2$ cm. juurde lisada. Palistuste jaoks muidugi rohkem, särgil all $2 1/2$ tsentim. Pesuõmbluste tegemine näitlikult seletada, kas riidel terve klassi ees või paberil. Harilik pesuõmblus : riide paremad pooled vastamisi, üks riide äär teisest üle, üleolev äär peale käänata ja teistkorda läbi lasta.

M a l a d õ m b l u s .

Mõlemad riideääred käänata, üks pahemale poole, teine paremale poole äärde. Siis teineteise peale paigutada nii, et alumise riide parempool ja pealmise pahempool, läbi lasta mõlemist käänatud äärest. Läbi lasta tuleb masinal alati õige ääre pealt. Pitsid võib kinnitada pesuõmblusega ja kantpaelaga. Pesuõmblusega kinnitamisel jääb pits üle riideääre.

Kantpael käänamiseks 2 cm. laiune, pealepanemise jaoks 1 cm. laiune. Pesu võib kaunistada piluga, pitsidega, võrguga jne. -muidugi ainult selle tööga, mis juba läbi võetud. Nõõbid pesule

väikesed, võivad oma tehtud olla. Ette ajades mitte sõlme pahemale poole jätta, vaid nõõbi alla peita.

P a e l u t a m i n e .

Paelu tarvitatakse kahe suguseid: labaseid ja toimseid. Labased paelad õmmeldatakse padjapüüridele, ka peenematele käterätikutele, toimsed meesterahva pesule, köögirätikutele ja tolmulappidele. Pael paigutatakse pahemale poole, otsad käänatakse $1/2$ cm. kauguselt ära, õmmeldakse palistus pistetel kolm külge paelal kinni, 1 cm. kauguselt. Paremalt poolt kinnitatakse pael tikkpistel.

L a p p i m i n e .

Kärisenud või kulunud koht nelinurka või kolmnurka lõigata, nii kuidas lapitav asi nõuab. Lapi suurus valmis lõigatud augu järele välja arvata, arvesse võttes augu ääre, lapiääre käänamise ja palistuse - õmbluse osad. Kinnitada palistus pistetel, nurkades kolm pistet, muidu nurk tõuseb üles. Paremalt pool augu ääred jällegi palistus pistetel, nurgad sisse lõigata nii kaugele, et ainult üks, kaks niiti peatama jääb. Lihtsal PEITLAPIL tuleb enne kinnitada lapp ja siis üaremalt poolt kinnitada lapp, s.t. korrata auk, TÄITE lapil kinnitatakse ennen augu äär ja lapp üleääre pistetel. Siin lapp täidab augu. Samast lappimise viisi tarvitatakse kirju riide juures, mustri järele lappides. Laps kinnitatakse pärast palistus pistetel, aedpistel - kuidas lapitav asi nõuab. Flanel, villane riie kinnitatakse eadpistel, pesu - aedpistel. Ohukesed riide, nagu musliin, markiset - nende lappe ei kinnitata, vaid lõigatakse pärast üleäärepistete tegemist ühes augu äärest käänatud riidega peaaegu õmbluseni ära ja tehakse nõõpaugu pistetel ära. Lappimist õpetades ei pruugi teha seda lappide peal, vaid kohe katkist asja kinni lap- pida.

H e e g e l d a m i n e .

Töömaterjaliks villane lõng ja jäme konks. Peenikesest niidist heegeldada on õpilastel igav. Esimesed harjutused kettisilm, kinnisilm ja sambad. Tööd lihtsad, nagu tolmula pid, nukuvaibad, mütsid, sallid jne. Õpetajal endal olgu suur konks ja õige jäme villane lõng. Lasta lapsi esialgselt harjutada üksikuid võtteid, siis alles töö juure asuda.

Võrgu ja sõlmimistööd võib alg. alamates klassides teha, kuid siin on mõista selle töö all ainult lihtsaid töid, nagu pallivõrk lihtsal sõlmel. Kõrgemates klassides, kui õpilased vanemad ja tööst huvitatud, võib m/ be keerulisema sõlme töösse anda. Sõlmimistöödeks algkoolis võiks olla: kübarapael, turukott, pallivõrk, taskurätikupani jne. Töö suuruse järele arvatakse lõnga pikkused. On töö 20 cm. pikk ja tehtud lihtsal sõlmel, siis on võetava lõnga üks pikkus 4 korda pikem - 80 cm. Et lõng poolitatud, siis on pikkus 160 cm. Tihedama mustri juures on lõnga pikkus 5-6 korda pikem. Sõlmimistöö materjaliks on kodune jäme linane niit väga kohane. Võrgu tegemiseks samuti. Tööriistu sõlmimistöö juures pole, peale hõõveldatud laua, kuhu külge sõlmida lõng, mille peal algus tehakse.

Võrgu tegemise jaoks on tarvis laastu ja nõela. Laast ja nõel võivad mõlemad olla tehtud puust. Müügil on filet nõelu, millega võrku peasu jaoks tehakse. Täidetakse võrgud hõõlumis- pistetel, milleks märkniiti tarvitatakse.

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K40991